

การวิจัยด้านวรรณกรรมไทย: จุดประกายให้สร้างสรรค์*

กุลสุมา รัชชมณี**

เมื่อได้รับการติดต่อให้บรรยายเรื่องการวิจัยวรรณกรรม ก็ตั้งข้อสังเกตว่าในรอบ ๑๒ ปีที่ผ่านมา เรื่องที่บรรยายมากที่สุด คือ การวิจัยวรรณกรรม และการเขียนบทความวรรณกรรม เหตุที่มีผู้ขอให้พูดเรื่องนี้มากอาจเป็นเพราะเราเห็นความสำคัญของการวิจัยวรรณกรรมและเห็นว่าการศึกษาวิจัยนั้นอยู่ในกระบวนการคิดของครูทุกคน เมื่อจะสอนภาษาไทยก็ต้องเริ่มด้วยการวิจัย อาจจะไม่ได้ทำอย่างเป็นเรื่องเป็นราว แต่ทำไประหว่างการเตรียมสอนกันเป็นส่วนใหญ่อยู่แล้ว

หัวข้อบรรยายนี้ มีคำว่า “จุดประกายให้สร้างสรรค์” มีอาจารย์ที่ได้สนทนาด้วยบางท่าน บอกว่าจุดไม่ขึ้น เพราะสอนมาก ซึ่งปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาเฉพาะที่นี่ แต่เป็นทุกแห่งที่สอนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาพื้นฐาน จะทำอย่างไรให้เวลา ๒๔ ชั่วโมง เป็น ๒๗-๒๘ ชั่วโมง ต้องทำหลายๆ อย่างไปพร้อมกัน ลองนึกถึงการจุดไฟ เราพยายามจุดไฟ แต่ขณะกำลังจุดนั้น มีคนมาเรียกไปทำอย่างอื่น ไฟจึงไม่ทันติด แม้เมื่อติดแล้วยังไม่มีเวลาพัดให้ไฟลุก ก็มีคนอื่นเรียกอีกแล้ว จะทำอย่างไรให้ทำงานได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน วันนี้จะมาคุยว่าทำอย่างไรงานวิจัยด้านวรรณกรรมจึงจะเกิดขึ้นได้ ถือว่าคุณกันเพื่อเล่าประสบการณ์มากกว่า ไม่ใช่บรรยายวิชาการ เพราะถ้าเป็นการบรรยายวิชาการจะมีอยู่ในหนังสือชื่อ “การวิจัยวรรณกรรม” หลายท่านก็ได้อ่านแล้วจึงไม่พูดซ้ำกับหลักการ

* บทบรรยายนี้เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ทางวิชาการ เรื่อง “การวิจัยภาษาและวรรณกรรมไทย: จุดประกายให้สร้างสรรค์” ในวันอังคารที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ณ ห้องประชุมชั้น ๒ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

** ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ถ้าจะทำวิจัยสักเรื่องโดยเฉพาะวิจัยทางวรรณกรรม จะต้องทำอะไร มีประเด็นที่น่าจะพิจารณา ดังนี้

๑. ประเด็นแรก คือ ความพร้อมของผู้วิจัยวรรณกรรม ต้องเข้าใจจุดประสงค์ว่าจะวิจัยวรรณกรรมเพื่ออะไร ต้องวิจัยเพราะอะไร และต้องเข้าใจข้อจำกัดของการวิจัยวรรณกรรม เพราะวรรณกรรมมีลักษณะเฉพาะคือเป็นงานด้านศิลปะ เพราะฉะนั้นจะมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้ไม่สามารถวิจัยเหมือนด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ได้ เมื่อเข้าใจแล้วจะช่วยให้ทราบว่าพร้อมที่จะวิจัยหรือไม่ เมื่อดูความพร้อมแล้วก็ดูคุณสมบัติของนักวิจัยว่าเราเป็นนักวิจัยหรือไม่ มีคุณสมบัติที่รวบรวมมาให้ดูว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งใช้ได้กับคนที่จะทำวิทยานิพนธ์ด้วย

๒. ประเด็นที่สอง คือ ข้อมูลกับเครื่องมือ ข้อมูลคือ ข้อมูลทางวรรณกรรม มีลักษณะอย่างไรบ้างที่เราต้องไปค้นหา จะวิจัยโดยไม่รู้จักข้อมูลและแหล่งข้อมูลก็จะลำบาก ส่วนเครื่องมือ นั่นคือวิธีการ เปลี่ยนมาใช้คำว่าเครื่องมือเพราะเป็นมากกว่าวิธีการ ถ้าเข้าใจก็ทราบว่าจะใช้เครื่องมือชนิดใด เหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ แต่ทางวรรณกรรมคือวิธีการ เราจะพิจารณาว่ามีข้อมูลกับเครื่องมือเพียงพอหรือไม่ และทิศทางวิจัยไปทางใด สิ่งที่สำคัญต้องการจากการวิจัยวรรณกรรมนั้นเป็นอย่างไร

๓. ประเด็นที่สาม คือ ปัญหาหรือประเด็น ปัญหาที่จะทำให้งานวิจัยชิ้นนั้นเป็นผลงานที่คนอยากอ่าน มีประเด็นปัญหาหรือโจทย์ที่จะหาคำตอบอย่างไร มีสมมติฐานหรือทฤษฎีหรือไม่ บางครั้งสภาวิจัยใช้คำว่า “กรอบแนวความคิด” (conceptual framework) แทนคำว่า สมมติฐาน (hypothesis)

๔. สิ่งต่อไปคือการทำให้ศิลปะอย่างวรรณกรรมเป็นศาสตร์ ทำให้ “art” เป็น “science” ผู้อ่านจึงจะเห็นว่าผลงานหนักแน่น มีน้ำหนัก เพียงพอที่ผู้อ่านจะไม่คิดว่าเป็นเพียงความชื่นชมเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันต้องทำให้งานวิชาการที่แห้งแล้งเป็นศิลปะด้วย

๕. ประเด็นสุดท้าย หลังจากวิจัยแล้วต้องมีการทบทวน และต้องตรวจทานตรงนี้สำคัญมาก บางคนรีบเกินไป ความจำกัดของเวลาทำให้ไม่ได้ทบทวนอย่างเต็มที่ ทบทวนแล้วก็ต้องดูการประเมิน เราประเมินเองไม่ได้แน่นอน ต้องมีผู้ประเมิน ต้องดูว่าผู้ประเมินเป็นใคร เช่น ผู้ประเมินอาจเป็นผู้ชำนาญการของเราคือนักศึกษา หรือเพื่อนนักวิชาการ หรือผู้ตรวจผลงาน หลังจากการประเมินคือ การเผยแพร่ เผยแพร่ให้แก่ใคร ที่ไหน ในรูปแบบใด การนำไปใช้ นำไปใช้ได้อย่างไร

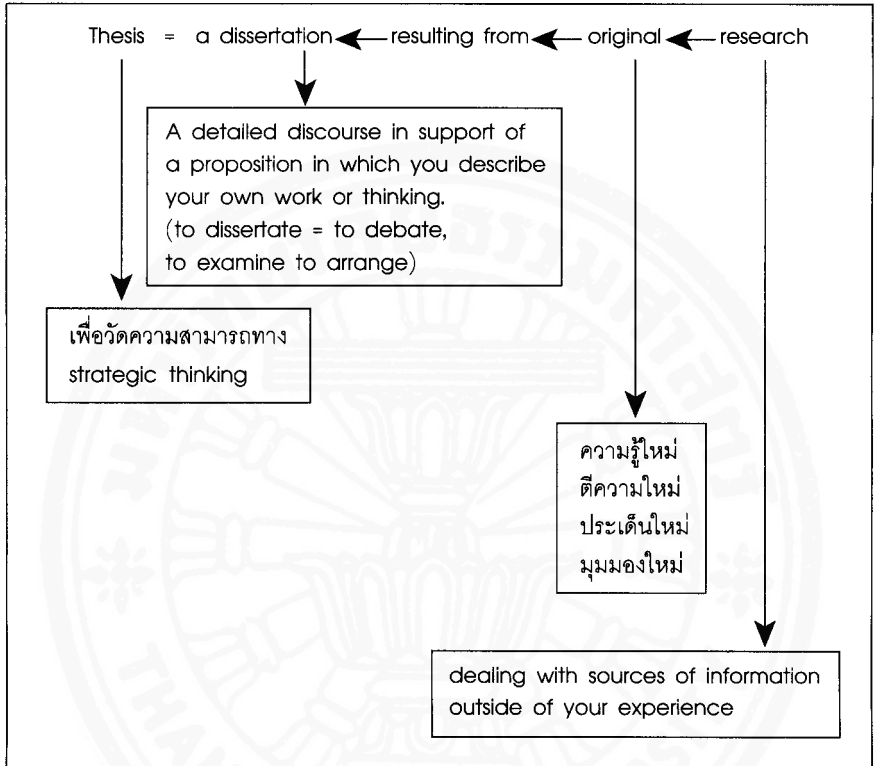
นี่คือประเด็นที่น่าพิจารณา แม้ว่าวันนี้จะบรรยายไม่หมด แต่อย่างน้อยก็ “จุดประกาย” ให้ไปพิจารณาประเด็นเหล่านี้ ควรนำมาทบทวนใหม่ จุดใดคือจุดที่ทำให้สะดุด ไม่สามารถวิจัยได้ดังที่ตั้งใจ เหล่านี้คือ ประเด็นทั้งหมดที่รวบรวมได้

ดังที่บอกไว้ตอนต้นว่า ผู้วิจัยจะต้องดูตนเองก่อนว่าพร้อมที่จะวิจัยหรือไม่ คือ เข้าใจจุดประสงค์ของงานวิจัยวรรณกรรมหรือไม่ สิ่งแรกที่ต้องทราบคือ วรรณกรรมประกอบด้วยอะไร คืออะไร เหมือนกับหมอจะไปรักษาคนไข้ก็ต้องทราบว่าคนไข้เป็นอย่างไร ต้องรู้จักวรรณกรรม ทำอย่างไรจะรู้จักวรรณกรรม

๑. ต้องทราบว่าวรรณกรรมเป็นงานศิลปะ เรากำลังจัดการกับงานศิลปะ ซึ่งไม่เหมือนวิทยาศาสตร์ วิธีการจัดการศิลปะไม่เหมือนกับเรื่องอื่น ต้องผ่อนมาก บางครั้งใช้กฎเกณฑ์เข้าไปจับไม่ได้ งานศิลปะที่ใช้ภาษาเป็นสื่อก็ต้องใช้ภาษา จะเกี่ยวงอนว่าไม่ยุ่งเกี่ยวกับภาษาก็คงไม่ได้ องค์ประกอบของวรรณกรรมคือศิลปะที่สื่อความด้วยภาษา ดังนั้นต้องมีกลวิธีการนำเสนอจึงจะสื่อความนั้นได้เป็นอย่างดี มีความลึกซึ้ง คมคาย มีความงาม ความไพเราะของถ้อยคำสำนวน ซึ่งตรงนี้เราละเลย จะบอกว่าข้ามไปเพราะจะมุ่งแต่เนื้อหาไม่ได้ เพราะการสื่อความนั้นก็จะใช้ความลึกซึ้งของภาษา ฉะนั้น เมื่อส่วนแรกเป็นเรื่องศิลปะก็ต้องสนใจศิลปะ

๒. ส่วนที่สองคือเนื้อหา คือเรื่องราว ความคิด ความรู้สึก บางคนหยุดความสนใจอยู่เพียงเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับอะไร แต่ไม่ได้มองลึกไปถึงความคิดที่สื่อมาและความคิดที่ตอบสนอง ไม่ได้ลงไปถึงอารมณ์กวีและอารมณ์ตอบสนองของผู้อ่าน การอ่านไม่ใช่แค่รู้เนื้อหา รู้เรื่องอย่างที่สอนเด็กๆ แต่ควรจะมีการเสพสุนทรีย์ของศิลปะด้วย แล้วจะอย่างไรจึงจะนำสิ่งนั้นมาวิจัยได้ การวิจัยวรรณกรรมจะมุ่งหาคำตอบเฉพาะเนื้อหาของวรรณกรรมและสิ่งที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมเท่านั้นไม่เพียงพอ จะดูว่าเกี่ยวกับสังคมอย่างไรเท่านั้นไม่พอ การวิจัยวรรณกรรมมีลักษณะเหมือนการวิจัยศิลปะบางแขนง เช่น จิตรกรรม ละคร หรือดนตรี สิ่งที่จะศึกษาหาคำตอบเป็นเรื่องความรู้สึกนึกคิด เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ตรงนี้เป็นประเด็นที่กล่าวไว้ตอนต้นว่าจะทำอย่างไรให้ศิลปะนั้นเป็นศาสตร์คือทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้อย่างไร

การวิจัยคืออะไร

thesis ในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นวิทยานิพนธ์ thesis คือ a dissertation resulting from original research เป็นงานค้นคว้าที่เป็นผลมาจากการค้น research อย่างทะลุปรุโปร่ง อย่าง original มีคำหลายคำที่เราน่าจะทำความเข้าใจ คำจำกัดความก่อน

คำแรก คือ dissertation หมายความว่า a detailed discourse in support of a proposition in which you describe your own work or thinking

discourse คือ งานนิพนธ์ งานประพันธ์ที่มีรายละเอียดเพื่อจะสนับสนุน (support) proposition คือ ทฤษฎีที่เราได้ตั้งขึ้นมา ความคิดสักประเด็นที่คิดขึ้นมา เราต้องเขียนงานนิพนธ์ขึ้นมาอย่างมีรายละเอียดเพื่อที่จะสนับสนุนใจหายปัญหาหรือ

ประเด็นความคิดที่เราต้องการจะอธิบายหรือแจกแจง คำว่า own ที่หมายความว่าของเราเองคือสิ่งที่สื่อไปถึงคำว่า original ต้องไม่ซ้ำกับของคนอื่น ตรงนี้ คือ dissertation

คำว่า research คืออะไร คือ dealing with sources of information outside of your experience ต้องเกี่ยวกับการไปหาแหล่งข้อมูลที่อยู่นอกเหนือจากประสบการณ์ เท่าที่เราผู้นี้ไม่ใช่ research เป็นแค่ search research คือการไปค้น ต้อง “re” คือค้นแล้วค้นอีก outside ตรงนี้คือสิ่งสำคัญ ที่นอกขอบเขตของประสบการณ์ จะทำอย่างไร สอนวิชาหนึ่ง ๑๐ ปีมาแล้ว ทำอย่างไรจะสอนนอกจากสิ่งที่ซ้ำซากและคุ้นเคย จนกระทั่งเห็นเป็นสิ่งที่ใกล้ตัว เมื่อเห็นเป็นของใกล้ตัวก็มักไม่ค่อยมองอะไรไปมากกว่านั้น เหมือนปลาอยู่ในน้ำจึงไม่รู้จักน้ำ แต่ทำอย่างไรจะมองออกไปข้างนอกจากตู้ปลาที่เคยอยู่ จะได้เห็นอะไรมากกว่า ตรงนี้คือความหมายของข้างนอก

จะทำอย่างไรให้เป็น original ในที่นี้คือต้องเป็นความรู้ใหม่ ถ้าเป็นความรู้ใหม่จริงๆ มีไม่มาก การนำความรู้เก่าที่นำมาตีความใหม่ก็ถือว่าเป็น original ฉะนั้นไม่จำเป็นต้องค้นพบใหม่เหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ค้นพบอะไรสักเรื่องหนึ่ง แต่เป็นความรู้เก่าที่อยู่ในประวัติศาสตร์มีมากมาย ผู้ที่วิจัยทางวรรณคดีจะไม่สนใจเรื่อง ถ้าตีความใหม่หรือมีประเด็นใหม่เป็นประเด็นที่ตั้งขึ้น เกิดจากมุมมองใหม่ เปลี่ยนทิศในการมองวรรณกรรมเรื่องเดียวกันแล้วจะค้นพบ ทำให้เกิดความเป็น original ได้ ความใหม่ในแง่นี้คือนำของเก่ามาทำใหม่ อย่างเช่น ตำรากับข้าวที่มีออกมามากมาย ความจริงไม่มีอะไร แต่เขาพลิกแพลงทำได้อย่างไร เขาตีความใหม่มีมุมมองใหม่ นี่คือการทำให้เป็น original

เราเข้าใจคำว่า original, research, dissertation แล้ว ทีนี้คำว่า thesis เขากำหนดให้ทำอะไรเกี่ยวกับ thesis ตรงนี้ ในหลักสูตรปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก จำเป็นต้องทำ thesis เพราะต้องการวัดความสามารถทาง strategic thinking คือการคิดอย่างมีกลยุทธ์ไม่ใช่คิดเรื่อยเปื่อย แต่คิดอย่างมีขั้นตอน คิดอย่างมีชั้นเชิง เพื่อจะทดสอบว่านักศึกษาที่มีความคิดลักษณะนี้ จึงกำหนดให้ทำ thesis นี่คือเหตุผลสำหรับบอกนักศึกษาว่าทำไมจึงต้องทำ thesis แต่สำหรับผู้สอนหนังสือหรือนักวิจัยทั่วไปก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกันว่า แสดงความคิดเชิงกลยุทธ์ได้อย่างไรจึงจะทำให้เห็นว่า เราได้จัดการความรู้ของเราแบบวิธีการของการวิจัย

ประโยชน์ของงานวิจัย

เมื่อพิจารณาคู่มือของสมาวิจัย จะเห็นว่าคาดหวังมากเกี่ยวกับประโยชน์ที่จะได้จากงานวิจัยทั่วไป เขาบอกว่าประโยชน์ที่ควรจะได้มีดังนี้

ข้อ ๑ เป็นการแก้ไขปัญหาสำคัญหรือปัญหาเร่งด่วนของชาติ (เราต้องคิดแล้วว่า จะนำวิจัยวรรณกรรมไปทำอะไรได้บ้าง)

ข้อ ๒ งานวิจัยนั้นควรจะเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ เช่น การปรับปรุงเทคนิคในการดำเนินงานได้ดีขึ้น (ข้อนี้อาจจะเป็นไปได้เพราะว่านำมาใช้สอน คือเทคนิคในการเรียนการสอน)

ข้อ ๓ มีความสมบูรณ์ นำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เช่น เป็นส่วนประกอบของโครงการพัฒนาด้านต่างๆ ที่จะทำให้โครงการนั้นสมบูรณ์ เป็นลักษณะนำไปใช้ได้ อย่างไรก็ตาม

ข้อ ๔ เป็นประโยชน์ต่อประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ตรงนี้ต้องมาดูว่าใครคือผู้ได้รับประโยชน์ ใครคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้เกี่ยวข้อง ผู้ที่สนใจแต่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือเป็นผู้ใช้ end-user

เมื่อพิจารณาความต้องการของชาติ ก็พยายามดูว่าจะตอบสนองได้เพียงใด อย่างน้อยมองเห็น ๒ ข้อ ที่งานวิจัยจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้ คือข้อ ๒ กับข้อ ๓ เพียงแต่ปรับข้อความจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนทั้งชาติ เป็นกลุ่มประชากรของการวิจัยวรรณกรรมเท่านั้นเอง ประโยชน์ที่จะใช้ก็คือนำมาใช้ในการเรียนการสอนและนำผลการวิจัยนั้นไปใช้ให้สังคมดีขึ้น เราควรต้องมาพิจารณาว่าประโยชน์ของการวิจัยวรรณกรรมเป็นอย่างไร ปัญหาของผู้วิจัยคือเวลาที่จะเขียนประโยชน์ของการวิจัยวรรณกรรมจะเขียนอย่างไร ใครเป็นผู้ได้รับประโยชน์ เช่น ถ้าเขียนว่า วัตถุประสงค์คือ ศึกษาผลงานของสุนทรภู่ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือทราบว่างานของสุนทรภู่ เป็นอย่างไร การเขียนลัดกันในลักษณะนี้จะไม่เกิดประโยชน์ เป็นหัวข้อเดียวกันเพียงแค่เปลี่ยนข้อความ ศึกษาแล้วก็ทราบว่าจะอะไรเป็นอย่างไร เราต้องมองไปถึงคำตอบใหญ่ ว่าประโยชน์นั้นจะเป็นอย่างไร ถ้ากำหนดประโยชน์ว่าจะได้เข้าใจศิลปะการใช้ถ้อยคำ กลวิธีการประพันธ์ จะได้รู้ที่มาของเรื่อง ผู้แต่ง ลักษณะและอายุ ต้นฉบับ อย่างนี้เป็นขั้นต้นมาก การเห็นคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนั้นเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้วิจัยเองเท่านั้น หรือเปล่า รู้แล้วจะเป็นอย่างไร มันต้องเป็นประโยชน์ที่กว้าง เช่น งานวิจัยวรรณกรรมฝรั่งเศสเรื่อง *Fantastique* ของอาจารย์จุฑารัตน์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เขียนเกี่ยวกับประโยชน์ของงานวิจัยว่า “เป็นการให้ความรู้

เกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องเล่า” นั่นคือ เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาและผู้สนใจวรรณกรรมเรื่องเล่า “โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างแนวความคิดที่กระจ่างชัดของวรรณกรรม Fantastique เนื่องจากว่าในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยอยู่ในสภาวะการรับวัฒนธรรมอันหลากหลายจากสื่อประเภทต่างๆ” ตรงนี้ คือประโยชน์ ซึ่งไม่ต้องเขียนเป็นข้อๆ เขียนเป็นย่อหน้าได้ “งานวิจัยนี้จะช่วยเสริมความรู้และความเข้าใจในบทบาทของวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมีอยู่ในชีวิตประจำวันโดยที่เราไม่ได้ตระหนักชัดหรือสามารถแยกความแตกต่างจากวัฒนธรรมไทยได้” จะเห็นว่าสามารถทำให้คนอ่านเรื่องของฝรั่งเศสได้ทั้งๆ ที่เราอยู่ในสาขาภาษาไทย เขาถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตเรา เราอาจไม่ทันนึกว่าวรรณกรรมฝรั่งเศสจะมาเกี่ยวข้อง แต่เพราะมันเป็นสากลจึงใช้เป็นตัวอย่างได้ คือการเขียนประโยชน์ที่สอดคล้องกับหลักการเขียนประโยชน์ทั่ว ๆ ไป หลายคนยังเข้าใจว่างานวิจัยเป็นประโยชน์แก่ตนเองจึงเก็บไว้อ่านเอง ซึ่งไม่คุ้มค่างับแรงกายแรงปัญญาทุนทรัพย์ ต้องให้ประโยชน์คุ้มค่า ทำสิ่งที่คนอื่นใช้อ้างอิงได้จึงจะเป็นประโยชน์ของการวิจัย ต้องพิจารณาว่าประโยชน์นั้นได้เฉพาะผู้วิจัย เพื่อนในวงการหรือขยายออกไปถึงสังคม ประเทศชาติ วงวิชาการ เป็นต้น

มาถึงประเด็นที่ว่าเราจะสนองความต้องการของชาติได้อย่างไร ตัวอย่างเช่นงานวิจัยของอาจารย์วรุณี อุดมศิลป์ ที่ได้รับรางวัลของสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญาวิเคราะห์เรื่องศิลปะการประพันธ์เรื่องกาย ในงานของมาเกอริต ยูร์ซอนาร์ กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับอย่างชัดเจน เรื่องนี้มีลักษณะสร้างความหวังแก่นุชนชาติเป็นทางออกที่จะช่วยลดความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน เป็นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อกล่าวถึงประโยชน์ที่เอื้อต่อการมีศักยภาพในการพัฒนาประเทศ อาจจะไม่เหมือนด้านวิทยาศาสตร์ แต่อย่างน้อยช่วยกล่อมเกล่าให้มีความประณีตละเอียดอ่อนทางอารมณ์ มีความเจ็บคมในการพินิจวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโลกและชีวิต ทำให้ลดความรู้สึกยึดมั่นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม การวิจัยด้านวรรณกรรมช่วยได้

รูปแบบของงานวิจัย

รายงานวิจัยอาจเป็น research paper หรือบทความก็ได้ เพราะบทความก็ต้องวิจัยมีไช่นี้ก็จะเขียนก็เขียน ต้องเป็นผลสกัดจากผลงานวิจัยแล้วเขียนออกมาเป็นบทความวิจัย เป็นตำราที่จะใช้สอน เป็นรายงานสำหรับนักศึกษาหรือเป็นวิทยานิพนธ์เป็น thesis เป็น dissertation ออกมาได้หลายรูปแบบ มีข้อสังเกตว่าประเภทของผล

งานวิชาการที่สำนักงานอุดมศึกษาบอกว่า เป็นงานวิจัยพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในรูปแบบบทความวิจัยนั้น มักจะเข้าใจไม่ตรงกัน กลุ่มหนึ่งเข้าใจว่าบทความวิจัยคือรายงานวิจัยที่พิมพ์เป็นบทความ แต่อีกกลุ่มหนึ่งว่าเขียนเป็นบทความวิชาการ โดยมีการค้นคว้าทำนองวิจัย เราควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า บทความวิจัยนั้นคืออะไร อย่างไรก็ตามเรียกว่าบทความวิจัย สำนักงานอุดมศึกษาจะมีได้เป็นผู้พิจารณาในส่วนนี้ แต่สถาบันเป็นผู้พิจารณา และสามารถใส่หลักเกณฑ์นี้ลงไปได้ให้เข้าใจชัดเจนตรงกันในสถาบันนั้นๆ บางแห่งใช้บทความวิจัยขอผลงานได้เช่นเดียวกับงานวิจัย ดังนั้นต้องทำความเข้าใจ บทความวิจัยไม่ใช่แค่บทความที่แสดงความเห็นหรือแสดงความซาบซึ้งคุณค่างานเท่านั้น แต่ต้องมีรูปแบบการทำเหมือนกับงานวิจัย มีการตั้งประเด็นปัญหา มีการตั้งเกณฑ์ต่างๆ เหมือนงานวิจัย เช่น ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำหนดว่า บทความวิจัยที่จะส่งลงวารสารวิชาการต้องมีรูปแบบ มีชื่อเรื่องภาษาไทย ภาษาอังกฤษ มีบทคัดย่อ มีคำนำ ผลการทดลอง ฯลฯ เหมือนกับรูปแบบงานวิจัย ต้องลงไปพิจารณา ดูและตกลงกันว่าบทความลักษณะใดจะเรียกว่าบทความวิชาการหรือเรียกว่าบทความวิจัย ถ้าจะเขียนบทความวิจัยวรรณกรรมจะต้องทำเรื่องใหญ่เพียงใด จะใช้ประเด็นเล็กๆ ได้หรือไม่ และอย่าลืมว่าไม่ใช่เขียนเป็นบทความเฉยๆ แล้วเรียกว่าบทความวิจัย ผู้ตรวจผลงานก็อาจพิจารณาไม่ให้ผ่านก็ได้ บางครั้งเจ้าของผลงานบอกว่าเป็นบทความวิจัย แต่เมื่อตรวจแล้วไม่ใช่ก็ไม่ผ่าน ดังนั้นจำเป็นต้องเข้าใจให้ตรงกัน สภาวิจัยว่ารายงานวิจัยนั้นอาจนำไปตีพิมพ์เพื่อนำเสนอในรูปแบบเอกสารวิชาการ เป็นรายงานเล่มใหญ่ขนาดหนังสือซึ่งต้องผ่านการประเมินผลจากผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ถ้าเป็นงานวิจัยเรื่องย่อย เราจะทำบทความวิจัยได้หรือไม่ อันนี้ไม่มีคำตอบ ได้แต่จุดประกายให้ไปคิดต่อ

จะเริ่มวิจัยเมื่อใด

- เมื่อถึงกำหนดต้องทำ
- * - มีคุณสมบัตินักวิจัย
 - มีเป้าหมายมากกว่าหนึ่ง
 - มีสายตากว้างไกล
 - ใจเป็นกลาง
 - มีความคิดริเริ่ม
 - ช่างจับบันทึก
 - ชอบคิดทบทวนหาเหตุ
 - มองเรื่องได้อย่างคนในและคนนอก

ฯลฯ
- ** - รู้ทิศทางและความสนใจพิเศษของตน
 - บอกได้ว่าทำไมเชื่ออย่างที่เขาเชื่อ
 - มีความเห็น / เป้าหมายเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจ
 - บอกเหตุผลการตัดสินใจได้
 - บอกปฏิกิริยาและสาเหตุของเรื่องที่ประสบได้

ฯลฯ
- *** - มีประสบการณ์และความรู้พอในเรื่องที่จะทำ
 - อาจเป็นเรื่องที่ตรงสาขาวิชาที่ศึกษา
 - อ่าน / ฟัง / ศึกษาามากพอ
 - มีทั้ง primary / secondary experiences
- **** - มีใจหายปัญหา

เมื่อเข้าใจลักษณะงานวิจัยที่ต้องทำแล้ว ลองพิจารณาตนเองว่าพร้อมที่จะทำวิจัยหรือยัง ที่ให้ดอกจันไว้ นั้นแสดงว่ามีความสำคัญตามจำนวนดอกจัน จะเห็นว่าการเริ่มวิจัยเมื่อถึงกำหนดต้องทำเป็นเหตุผลที่ไม่มีความสำคัญเลย ที่สำคัญคือเรามีคุณสมบัติของนักวิจัยต่อไปนี้แล้วหรือยัง

๑. จะทำอะไรก็มักมีเป้าหมายมากกว่าอย่างเดียว จะได้มองอย่างสัมพันธ์กันและเปรียบเทียบได้

๒. มีสายตากว้างไกล มองอะไรให้ไกลกว่าที่เห็น มองแล้วใช้จินตนาการคิด

๓. มีใจเป็นกลาง หากไม่มีใจเป็นกลางจะทำวิจัยไม่ค่อยได้ เพราะข้อมูลจะดึงเราไปทำให้ดวนสรุป ด้วยศรัทธาและอคติ พอศรัทธาก็ชื่นชม พออคติก็ติอย่างเดียว ต้องระวังสองสิ่งนี้ไว้

๔. มีความคิดริเริ่ม คิดอะไรใหม่อยู่เรื่อยๆ คิดริเริ่มให้แปลกออกไป
 ๕. ช่างจดบันทึก มีสมุดเล็กๆ ติดตัว สังเกตเห็นอะไร ฟังอะไรก็จด จดเรื่อยๆ นึกอะไรได้แวบหนึ่งก็จด

๖. จดแล้วนำมาอ่านดู คิดทบทวน ทำไมเขียนอย่างนั้น ทบทวนว่าได้ประเด็นอะไร ประเด็นจะออกมาเอง

๗. มองอย่างทั้งเป็นคนในและเป็นคนนอก คือมองเรื่องอย่างคนในวงวรรณกรรมและมองอย่างคนที่ไม่ได้เป็นนักวิชาการวรรณกรรม คนที่สอนวิชาสังคม วิชาปรัชญา ฯลฯ เขาจะได้อะไรจากวรรณกรรม ถอยไปมองข้างนอกคือเปลี่ยนมุมมองบ้าง

เมื่อมีคุณสมบัติของนักวิจัยแล้วก็ต้องรู้ทิศทางและความสนใจพิเศษของตน โดยพิจารณา ดังนี้

๑. ดูความสนใจของเราว่าอยู่ที่ไหน ต้องรู้ทิศทาง แล้วบอกได้ว่าทำไมเราเชื่ออย่างที่เราเชื่อ นั้น วรรณกรรมเป็นเรื่องความเชื่อ ที่เชื่ออย่างนั้นเพราะอะไร นี่คือการทำศิลปะให้เป็นศาสตร์

๒. มีความเห็นและเป้าหมายเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจ บอกเหตุผลที่ตัดสินใจได้ บอกสาเหตุและปฏิกิริยาของเรื่องที่เราสนใจได้อย่างเช่น นังรด์เมล์ เจอเหตุการณ์บนถนน รู้สึกอย่างไร เช่น สลดใจ บอกได้ใหม่เพราะอะไร พยายามวิเคราะห์ความรู้สึกของเราเราชื่นชมคนที่ลูกให้คนแก่นั่งบนรถเมล์ ชื่นชมเพราะเหมือนกับเขาทำวีรกรรมซึ่งคนอื่นไม่ทำ บอกเหตุผลได้เช่นนี้คือรู้ทิศทางและรู้ความสนใจพิเศษของตนเอง Ralph Waldo Emerson กล่าวไว้อย่างน่าคิดว่า “Man should learn to detect and watch that gleam of light which flashes across his mind from within” มนุษย์ควรจะเรียนรู้ ควรหัดสังเกต สะกดรอย และเฝ้าดูแสงประกายแวบขึ้นมาในใจ เมื่อคิดอะไรมาแวบหนึ่งอย่าทิ้ง หัดสะกดรอยตาม flash ของแสงสว่างที่แวบขึ้นมาในใจ อย่าปล่อยให้ผ่านไป

เราพร้อมจะทำวิจัยเมื่อมีประสบการณ์และความรู้เพียงพอในเรื่องที่จะทำ ซึ่งต้องพิจารณาดังนี้

๑. มีความรู้ตรงกับสาขาวิชาที่ต้องการศึกษา
๒. ได้อ่าน ฟัง และศึกษาเรื่องนั้นๆ มากพอ
๓. มีทั้งประสบการณ์ตรงคือรู้มาเองและคนอื่นบอกเล่ามา เป็นต้น

ที่สำคัญที่สุดคือต้องมีโจทย์ปัญหา เมื่อใดที่ยังไม่มีโจทย์ก็ยังไม่ทำ โจทย์ปัญหาคืออะไรค่อยมาดูต่อไป

ทิศทางการวิจัย

สมมติว่ารู้จักตนเองแล้ว มีโจทย์ปัญหาแล้ว ตอนนี้มาดูทิศทางการวิจัยวรรณกรรม ดูจากสภาววิจัยดูเป็นเรื่องใหญ่โตมาก เช่น การวิจัยที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง การวิจัยที่นำไปสู่การเพิ่มผลผลิต สร้างมูลค่าเพิ่ม นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีพอ สังคมเข้มแข็ง ความเป็นอยู่ที่ดี การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของประเทศไทยอย่างนี้ เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วงานวิจัยวรรณกรรมอยู่ในข้อที่ช่วยยกระดับชีวิตที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดี อย่างงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องกายของมาร์เกอริต ยูร์เซอนาร์ (Marguerite Yourcenar) ช่วยให้คนเข้าใจตนเองมากขึ้น ถ้ามนุษย์เข้าใจตนเองสังคมก็จะดีขึ้น

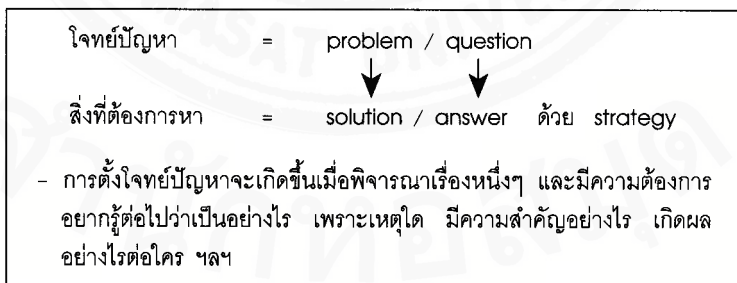
เมื่อจะวิจัยแต่ละโครงการก็ต้องกำหนดทิศทาง แผนงานวิจัยระดับชาติ กำหนดทิศทางเพื่อค้นหาศักยภาพของประเทศชาติหรือนำไปสู่ปัญหาชีวิตที่ดีขึ้น แล้วลองก็มาสำรวจว่าทิศทางการวิจัยวรรณกรรมของประเทศไทย ๕๐ กว่าปีที่ผ่านมา เรา มีงานวิจัยเป็นร้อยๆ เรื่อง แต่เราก้าวไปไกลแค่ไหน อาจารย์ตรีศิลป์ บุญขจร เป็นผู้ที่เริ่มสำรวจไว้เมื่อปี ๒๕๓๐ ว่าการวิจัยวรรณกรรมเรื่องต่างๆ ส่วนใหญ่จะศึกษาตามกัน จนขาดความคิดริเริ่ม เป็นสิ่งที่ได้เขียนมานานแล้ว แต่คงช่วยกันแก้ไขได้ ดิฉันศึกษาทำงานวิจัยต่อในปี ๒๕๓๓ ในตำรา มสธ. เรื่องประสบการณ์การวิจัยวรรณกรรม ได้วิเคราะห์ไว้แล้วว่าทิศทางเป็นอย่างไร โดยมีความเห็นว่าส่วนใหญ่เรามุ่งอนุรักษ์และเชิดชูวรรณกรรม แต่จุดมุ่งหมายเบื้องต้นอย่าเพิ่งคิดว่าเพื่อจะเชิดชูเพราะจะทำให้เราไม่พยายามมองมุมใหม่ๆ ด้วยการตั้งประเด็นปัญหาท้าทาย แนวที่นิยมกันมากคือศึกษาเชิงสุนทรียภาพโดยวิเคราะห์องค์ประกอบหรือโครงสร้างของวรรณกรรมเพื่อประเมินค่า ข้อมูลที่นำมาศึกษามีทั้งวรรณคดีโบราณ วรรณกรรมท้องถิ่น และวรรณกรรมร่วมสมัย แต่เราจะทำอย่างไรจึงจะทำให้งานวิจัยนั้นต่างไป วรรณกรรมประเภทต่างๆ มีข้อจำกัด และมีผู้สนใจต่างกัน เช่น บางคนสนใจเฉพาะวรรณคดีโบราณ เป็นไปได้หรือไม่ที่จะศึกษาภาพรวมของวรรณกรรม ๓ ประเภทนี้มากกว่าที่จะศึกษาลึกลงไปเฉพาะส่วน หากศึกษาวรรณคดีโบราณจะทำให้เห็นความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นด้วยหรือเป็นต้นตอของวรรณกรรมร่วมสมัย ผู้อ่านงานวิจัยหรือผู้วิจัยจะได้เห็นภาพรวมมากกว่าจะจำกัดศึกษาเฉพาะเรื่องโดยไม่สนใจเรื่องอื่น

ถ้าเป็นวรรณคดีโบราณ ต้องพิจารณาว่าข้อมูลนั้นเป็นต้นฉบับดั้งเดิมหรือฉบับพิมพ์ อย่าวัวใจทั้งหมด อาจเป็นเพียงฉบับที่ใกล้มือ ยกตัวอย่างเช่น นิทาน ๑๒ เหลี่ยม หรือนิทานอิหร่านราชธรรมที่พิมพ์อยู่ในประชุมปกรณัม เราเรียนกันมาว่าฉบับที่เก่าที่สุดคือฉบับรัชกาลที่ ๑ แต่พอดูในสมุดไทยมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม แล้วข้อมูลก็ต่างกันด้วย คนที่เล่นวรรณคดีโบราณจะประสบปัญหาเรื่องข้อมูล ข้อมูลไม่ลงตัว และยังมีปัญหาเรื่องยุคสมัย จะจัดการอย่างไรกับข้อมูลเหล่านี้ ข้อมูลฉบับพิมพ์ ฉบับโบราณ ฉบับสมุดไทย ความรู้ภาษาโบราณเข้ามาแล้ว ทำอย่างไรจะอ่านได้ เราจะทำหน้าที่แค่นั้นเกี่ยวกับข้อมูล ข้อมูลมีมากมาย แต่เรามีข้อจำกัดตรงที่ขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำอย่างไรจึงจะมีศูนย์กลางให้ค้นคว้าข้อมูลทั้งหลาย ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบรวบรวมข้อมูลซึ่งไม่ใช่แค่ชื่อ ต้องเป็นชื่อที่เป็นความรู้ (corpus) จึงจะได้ประโยชน์ สิ่งจำเป็นที่เรายังขาดอยู่คือข้อมูลในเชิงประวัติ เช่น ประวัติวรรณคดี มีหลายคนทำแต่วางมือไปเสีย มีปัญหาหลายอย่างที่เป็นปัญหาข้อมูล พอเริ่มต้นเรื่องข้อมูลอาจจะทำให้ท้อได้ ดังนั้นต้องทำให้กระจ่าง เป็นต้นว่าจะทำอะไรกับข้อมูลได้บ้าง เพียงใด มีข้อจำกัดอะไรเกี่ยวกับข้อมูล

เมื่อเราได้จัดการกับข้อมูลแล้ว ก็มาถึงเครื่องมือคือวิธีการที่จะจัดการกับวรรณกรรมนั้นมีอะไรบ้าง อาจเป็นการชำระต้นฉบับ การศึกษาเปรียบเทียบ มีการศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ เช่น วิธีการศึกษาทางจิตวิทยา ประวัติศาสตร์ สังคม การใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง (narratology) มาวิเคราะห์ หรือใช้วิธีการบวกรสร้างใหม่ เช่น จากร้อยกรองนำมาสร้างเป็นบทละครหรือวรรณกรรมสมัยใหม่ที่มีมากมายให้เราได้ทำ แต่เราสนใจทางไหน การวิเคราะห์องค์ประกอบหรือการวิเคราะห์อย่างเดิมจะทำให้เห็นอะไรจากการวิเคราะห์นั้น หรือจะศึกษาแนวคิดของเรื่องก็ได้เช่นกัน เช่น เรื่องรามเกียรติ์พูดกันมาเป็นศตวรรษแล้วทำอย่างไรจึงจะมีมุมมองใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ พอได้หัวขอรามเกียรติ์มาก็ดูเหมือนว่าทำอย่างไร จะไม่เป็นการพูดถึงเรื่องที่ทราบๆ กันอยู่แล้ว เรื่องเก่าทำให้ใหม่อย่างไร อยู่ที่วิธีการ กลวิธีเล่าเรื่องตีใหม่ หรือลักษณะการนำเรื่องเอามาสร้างใหม่ หรือแนวคิดของเรื่อง ทำอย่างไรจะเห็นแนวคิดใหม่ได้ ตัวอย่างเช่น พาลีลงมาเกิดแล้วต้องกลับขึ้นไปบนสวรรค์ มาอย่างไรไปอย่างนั้น การที่พาลีตายจึงเป็นการตี พระรามฆ่าพาลีแล้วบอกว่าลงโทษแล้วให้กลับไปเกิดได้ นั่นคือการปลดปล่อยค่านิยมเกี่ยวกับการตายของอินเดียถือว่าเป็นการปลดปล่อย ไม่ถือเป็นคนบาปกรรมไม่เหมือนกับ tragedy ของตะวันตก ซึ่งถือว่าการตายคือการพลัดพรากเพราะว่า

ความคิดแตกต่างกัน สำหรับตะวันตกการตายคือ การหายไปจากโลกนี้ จากคนที่รัก ดังนั้นจึงเป็นโศกนาฏกรรม คนไทยก็รับความคิดนี้มา ความจริงโศกนาฏกรรมของไทยน่าจะเป็นแบบอินเดีย การตายคือการหลุดพ้น พ้นจากปวงกรรมไป ทำให้เรื่องร้ายกลายเป็นเรื่องดี โศกนาฏกรรมไม่เหมือนกัน อินเดียจึงไม่มีเรื่องใดเป็น tragedy และไม่นิยมพูดเรื่องความตาย ไม่เอาเรื่องความตายมาแสดงบนเวที แต่เขาจะพูดมาจากหลังฉาก ถ้าเราเข้าใจแนวคิดนี้จะเข้าใจวรรณกรรมของชาติต่างๆ โดยไม่นำไม้บรรทัดของเราไปวัดเสมอไป วิธีที่ดีคือควรเรียนวรรณกรรมของชาติอื่นด้วย ต้องเข้าใจความคิดของผู้สร้างวรรณกรรมถ้าเข้าใจเมื่อไหร่ ก็จะไม่เอาผู้อ่านไปวัด ไม่คาดคั้นผู้แต่ง ไม่ประเมินค่าว่าเรื่องไม่ดี ทำไม่เป็นเช่นนั้น นั่นเพราะว่าเราไม่เข้าใจว่าเขาสร้างขึ้นมาจากด้วยเงื่อนไขอะไร แนวคิดเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นผู้ที่จะเรียนวรรณกรรมในหลักสูตรตะวันตกจึงต้องเรียนวิชาบังคับคือวิชาปรัชญา ถ้าไม่รู้ปรัชญาจะไม่รู้ว่าชาตินั้นคิดอะไร เช่น อ่านเรื่องเมฆพุดก็ไม่เข้าใจว่าทำไม พลัดปรากจากกันลงโทษกันเพราะอะไร ความผิดเล็กน้อยทำไมจึงลงโทษ หากเข้าใจปรัชญาจะเข้าใจค่านิยมต่างๆ ได้ ปรัชญาจึงสำคัญ จะหยิบวรรณกรรมเรื่องใดก็ต้องดูปรัชญา สำหรับวรรณกรรมไทยก็ต้องเข้าใจปรัชญาพุทธ แต่ก็ต้องไม่ลืมปรัชญาพราหมณ์ด้วย ว่าเป้าหมายชีวิตของเขาคืออะไร เกิดมาในโลกนี้ทำไม ถ้าเข้าใจเป้าหมายชีวิตของคนชาติต่างๆ แล้ว เราจะศึกษาวรรณกรรมอย่างสนุกมากขึ้น

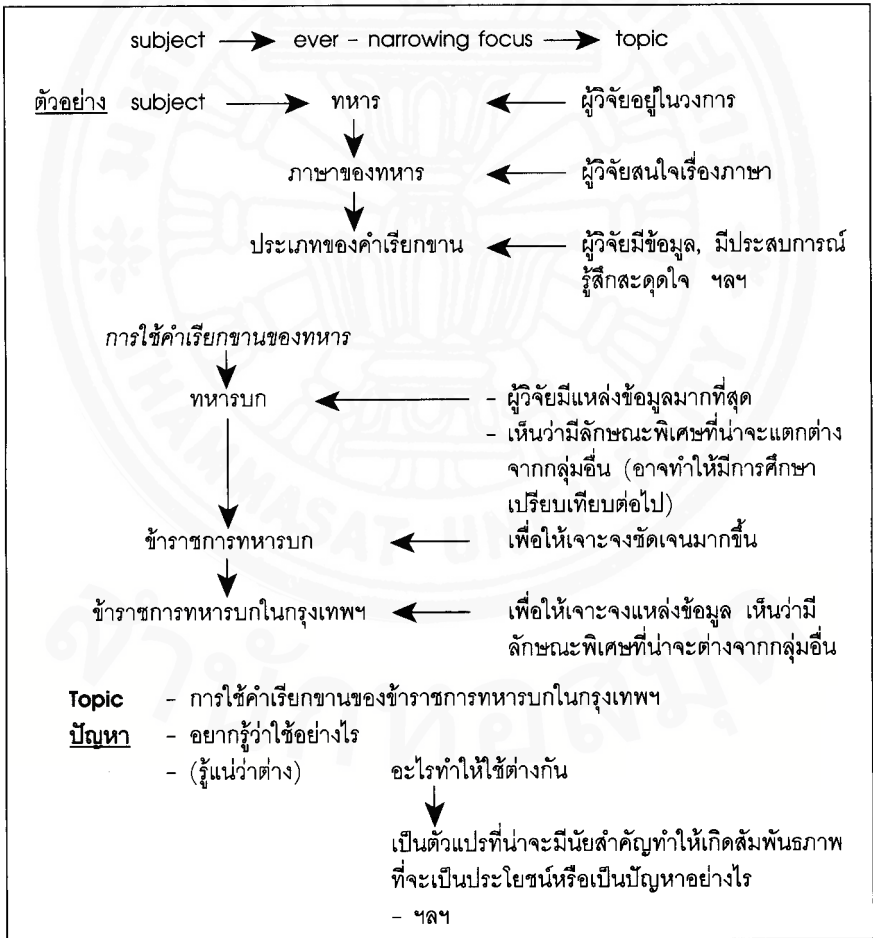
การตั้งโจทย์ปัญหา

การทำวิจัยเป็นการวัดความคิดเชิง strategic หรือกลยุทธ์ในการคิด โจทย์ปัญหาจะเป็นตัวบอกกลยุทธ์ได้ส่วนหนึ่ง โจทย์ปัญหาคือ problem สิ่งที่ต้องการคือ solution (คำตอบ) หรือจะใช้ question (คำถาม) ก็ได้ สิ่งที่ต้องการหาคือ answer

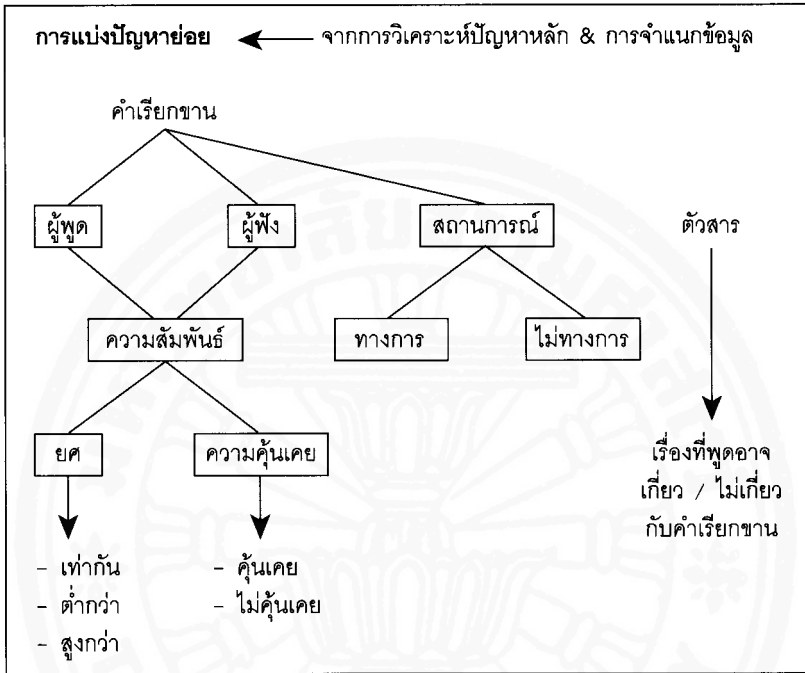
(คำตอบของคำถามนั้น) สิ่งที่เราอยากได้จะต้องหาด้วยกลยุทธ์ (strategy) ด้วยขั้นตอน ด้วยขั้นเชิง จึงไม่ใช่สิ่งที่หาได้ง่าย

การตั้งโจทย์ปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่อเราพิจารณาเรื่องเรื่องหนึ่งแล้วอยากรู้ต่อไปว่าเป็นอย่างไร ถ้ามีคำตอบสำเร็จรูปว่าใช่หรือไม่ใช่ นั่นไม่ใช่การตั้งปัญหา เดียวก็ตอบได้แล้ว ถ้าคนอื่นก็ได้คำตอบแล้ว ต้องอยากรู้ว่าเป็นอย่างไร เพราะอะไร มีความสำคัญอย่างไร เกิดผลอย่างไรต่อใคร ต้องเป็นปัญหาคณิตที่ทำให้เราต้องทำงานหนัก ไม่ใช่ปัญหาที่ตอบได้ง่าย วิธีตั้งโจทย์ปัญหา เมื่อเรามีเรื่อง (subject) ที่เราสนใจมีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างแรกได้มาจากวิทยานิพนธ์ของ จุไรรัตน์ หาญไชโยภูมิ ในที่นี่จะลองวิเคราะห์การตั้งโจทย์ปัญหาซึ่งอาจไม่ตรงกับของผู้วิจัยจริงๆ ก็ได้ ผู้วิจัยสนใจ subject เรื่องทหารเพราะผู้วิจัยอยู่ในวงการทหาร แต่ต้องมาทำงานวิจัยด้านภาษาศาสตร์ นี่ก็ต่อไปว่าทำให้แคบลงได้อย่างไร เพราะการได้หัวข้อตามหลักการวิจัยต้อง focus ให้หัวข้อแคบลงเรื่อยๆ ถึงระดับเป็น topic ไม่ใช่แคมีข้อมูลและประสบการณ์แต่ต้องสะดุดใจ จึงจะนำไปสู่คำถาม เช่น ทำไมนายทหารคนนี้อยู่ในห้องใช้ภาษากับคนคนนั้นแบบหนึ่ง อยู่นอกห้องใช้อีกแบบหนึ่งใช้ต่างกันเพราะอะไร ภาษาพูดกับภาษาทางการทางทหารทำไมต่างกัน พอจะจัดประเภทได้ไหม เช่น ประเภทของคำเรียกขาน ทำให้หัวข้อแคบลงอีกโดยเลือกทหารบก เพราะผู้วิจัยมีแหล่งข้อมูลมากที่สุด หรือผู้วิจัยคุ้นเคยมากกว่านั้นเป็นเหตุผลน้อยหน่อย แต่ที่สำคัญคือเห็นว่ามีลักษณะพิเศษที่น่าจะต่างจากกลุ่มอื่น ทุกครั้งที่จำกัดขอบเขตต้องบอกเหตุผลได้ว่าจำกัดขอบเขตเพราะอะไร ไม่ใช่บอกเหตุผลไม่ได้ หรือบอกว่ามีพ่อเป็นทหารบก อย่างนี้เป็นความเห็นทางอารมณ์ไม่ใช่วิชาการ จำกัดให้แคบต่อไปอีกโดยกำหนดเป็นทหารบกในกรุงเทพฯ เป็นการสื่อสารระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง แยกไปเรื่อยๆ ได้จนเห็นลักษณะพิเศษที่ต่างจากข้ออื่นกลุ่มอื่น เมื่อแคบลงมาเรื่อยๆ จะได้หัวข้อว่าการใช้คำเรียกขานของข้าราชการทหารบกในกรุงเทพฯ ต่อมาต้องตั้งปัญหา อยากรู้ว่าใช้อย่างไร รู้แล้วว่าต่างแต่อะไรทำให้ต่างนี่คือสิ่งสำคัญ เมื่อเราจะศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนความแตกต่าง ต้องบอกสาเหตุได้เพราะสาเหตุมีความสำคัญ เช่น เปรียบเทียบขาดภาษาบาลีกับขาดกภาษาสันสกฤตต่างกันต้องบอกได้ว่าอะไรทำให้แตกต่าง ถ้าบอกเพียงเนื้อเรื่องต่างกันไม่ใช่วิจัย บอกต่อไปว่าต่างกันแล้วก่อให้เกิดอะไรขึ้น

การแบ่งปัญหาย่อย

คำคุณศัพท์คือสัมพันธภาพ ตรงนี้คือประโยชน์ที่ได้อ่านงานวิจัยเรื่องนี้ เช่น ทหารอาจจะเข้าใจกันดีขึ้น สัมพันธภาพอาจเป็นประโยชน์หรือเป็นปัญหาก็ได้ เพราะฉะนั้นก็ได้ประโยชน์ทั้ง ๒ อย่าง ทางบวกก็คือการใช้คำก่อให้เกิดความใกล้ชิดมากขึ้น และทางลบก็คือทำให้เกิดปัญหามากขึ้น อาจปกครองลูกน้องได้หรือไม่ การแบ่งปัญหาย่อยจะช่วยให้งานวิจัยง่ายขึ้น จากปัญหาหลักแล้วก็จำแนกข้อมูลจะได้ปัญหาย่อยได้มากไปตั้งเป็นบท เช่น คำเรียกขาน ประกอบด้วยผู้พูด ผู้ฟัง สถานการณ์ และตัวสาร มี ๔ เรื่อง พิจารณาสารจะเกี่ยวข้องกับคำเรียกขานไหม ไม่น่าจะเกี่ยวกับ คำเรียกขานจะเกี่ยวกับผู้พูด ผู้ฟัง สถานการณ์มากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดเป็นอย่างไร ยศต่างกันทำให้ความสัมพันธ์ต่างกันไหม ความคุ้นเคยทำให้ความสัมพันธ์ต่างไปไหม เช่น แยกได้ว่ายศเท่ากัน ยศต่ำกว่า ยศสูงกว่า คุ้นเคย ไม่คุ้นเคย สถานการณ์ คือ เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ นี่คือการนำข้อมูลที่ได้มาแยกจัดหมวดหมู่ เป็นการจัดเป็นกลุ่ม แล้วเราจะได้บทแต่ละบท ได้หัวข้อย่อย

ตัวอย่างที่ ๒

“กลวิธีการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อขายสินค้าของผู้ค้าแผงลอยชาวไทย”

- จากการสังเกตเห็นว่าผู้ค้าแผงลอยคนไทยขายของให้ฝรั่งได้
- น่าจะเป็นปัญหาเพราะไม่ใช่ภาษาของผู้ซื้อ แต่จำเป็นต้องใช้

↓
ได้ผล = ขายของได้

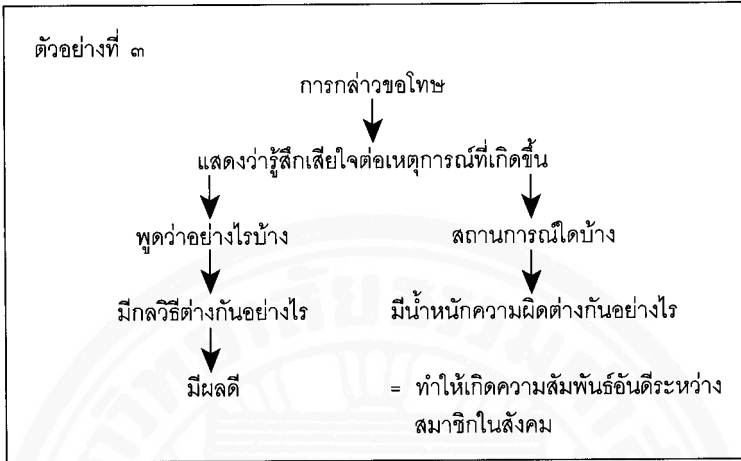
- จากมุมมองของผู้วิจัยซึ่งสนใจภาษา จะศึกษาอะไร

↓
กลวิธีของผู้ค้าในการใช้ภาษาอังกฤษ

- ศึกษาไปทำไม → เข้าใจการปรับ / แปลงใช้
- ↓
เข้าใจภาษาในลักษณะสัมพันธ์กับผู้ซื้อ

↓
นำไปสู่การศึกษาประเด็นอื่น

ตัวอย่างที่ ๒ เกิดจากสถานการณ์ที่คนไปตลาดซื้อของ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าผู้ค้าแผงลอยของไทยขายของให้ฝรั่งได้ ขายได้ทั้งๆ ที่พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เพราะเหตุใดจึงไปสังเกต และเห็นว่าน่าจะเป็นปัญหา แต่เขาก็จำเป็นต้องใช้และใช้ได้ดีผลคือขายของได้ขายได้มากกว่าคนที่พูดภาษาอังกฤษได้ เพราะอะไร ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษากลวิธีการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อขายสินค้าของผู้ค้าแผงลอยชาวไทย ศึกษาทำไม เพื่อให้เข้าใจการปรับแล้วก็แปลงใช้ เมื่อพอจะเข้าใจภาษาในลักษณะที่สัมพันธ์กับผู้ซื้อแล้วก็นำไปสู่การศึกษาประเด็นอื่น ศึกษาอะไรก็ได้เกี่ยวกับภาษาและสังคม ขอบตัวอย่างภาษาศาสตร์ เพราะเขาเป็นศาสตร์ ทำอย่างไรให้ศิลป์ของเราเป็นศาสตร์ จะทำอย่างไรให้วรรณกรรมเป็นศาสตร์ได้บ้าง

ตัวอย่างที่ ๓ การกล่าวขอโทษ ผู้ที่จะศึกษาสังเกตว่า เมื่อเรากล่าวขอโทษเราต้องรู้สึกเสียใจต่อเหตุการณ์ ไม่ใช่ขอโทษไปเรื่อยๆ ยกเว้นเป็นคำพูดติดปาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเหตุการณ์อะไร ขอโทษเพราะอะไร เพราะว่าเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเสียใจแล้วพูดว่าอย่างไร มีการตั้งคำถามอย่างไร อยู่ตลอดเวลา พูดว่าอย่างไร มีกลวิธีต่างกันอย่างไร ต่างกันที่สถานการณ์มีผลดีไหม มีผลดีคือทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้พูดและผู้รับ สมาชิกในสังคมเมื่อเห็นประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของงานนี้ เขาก็จะเอาไปใช้ได้ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีน้ำหนักความผิดต่างกันไหม ผิดน้อยพูดอย่างไร แล้วต้องทำอะไรชดเชยหรือเปล่า จะมีการวิเคราะห์ให้ไว้ในแง่ภาษาทั้งหมด เมื่อตั้งหัวข้อว่าวัฒนธรรมการขอโทษในภาษาไทย ก็มาพิจารณาว่าจะตั้งโจทย์ปัญหาให้ชัดเจนได้อย่างไร จะบอกความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาให้ผู้อ่านเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญได้อย่างไร อธิบายความสำคัญให้ชัด ความยาว ๑-๒ หน้า เพื่อขายสินค้าของเราให้ได้มากที่สุด อย่าให้ความถึงแต่ประวัติ ๒-๓ หน้า แล้วก็ยังไม่เข้าเรื่อง วิทยานิพนธ์ส่วนมากจะมีลักษณะนี้คือ ถอยหลังไปตั้งหลักไกลมาก ควรเขียนให้กระชับ บอกวัตถุประสงค์ และวิธีวิจัย

ทำอย่างไรให้งานวิจัยของเราซึ่งเป็นศิลปะ (art) ให้เป็นศาสตร์ (science) ให้ได้ สิ่งใดช่วยได้บ้าง ถ้าเป็นงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์จะมีสมมติฐาน มีทำไม มักกล่าวกันว่าด้านมนุษยศาสตร์ไม่จำเป็นต้องมี สมมติฐาน สมมติฐานมีประโยชน์อย่างไร สมมติฐานคือตัวอย่างคำตอบในชั้นทดลอง เช่น รถเสีย หากคำตอบว่าแบตเตอรี่

หมด น้ำมันหมด เป็นคำตอบชั้นทดลองง่าย ๆ เพื่อให้เราไปดูว่าใช่หรือไม่ ถ้าไม่ใช่ สมมติฐาน เรียบอกได้หรือไม่ว่า จะใช้ทฤษฎีอะไร สภาวิจัยจะต้องการให้ระบุ หากไม่มีสมมติฐานก็ต้องบอกได้ว่าใช้ทฤษฎีใด หรือบอกกรอบแนวความคิด conceptual framework ได้ เรียบอกว่า เรามีกรอบของเราอย่างนี้ จะศึกษาไปในแนวทางอย่างนี้ เป็นสิ่งที่นำทางเราให้ไปได้ถูกต้อง สมมติฐาน คือคำว่า hypothesis “hypo” แปลว่า ต่ำกว่า thesis คือคำตอบ hypothesis คือต่ำกว่าทฤษฎีหรือคำตอบที่จะได้ เราน่าจะพิจารณาในการทำงานของเราเพื่อให้เป็นศาสตร์ เมื่อกล่าวถึงคำว่า thesis เรามักจะนึกถึงวิทยานิพนธ์ แต่ thesis ในแง่นามธรรมคือคำตอบที่ได้จากงานวิจัย เมื่อสอบวิทยานิพนธ์ในต่างประเทศ อย่างแรกที่จะถามคือ คำตอบคืออะไร ได้มาอย่างไร ด้วยวิธีการใด ก่อนจะได้ต้องมีคำตอบทดลองคือ hypothesis ไทยเราใช้ว่าสมมติฐานคือฐานของความคิด หรือทฤษฎีชั่วคราวที่ตั้งขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ซึ่งอาจจะเป็นที่ยอมรับกันได้ ให้เป็นแนวทางสืบค้นต่อไปในอนาคต หรือเพียงแค่นำมาถกเถียงกัน หรือทดสอบต่อไปก็ได้ ไม่ใช่คำตอบที่แน่นอน ในการศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ของนิราศสุนทรภู่อาจไม่มีสมมติฐานเพราะทุกคนบอกว่ามีคุณค่า ไม่ต้องตอบหรือไม่ก็ตอบได้จากสามัญสำนึก สมมติฐานต้องรวบรวมมาจากการศึกษาเบื้องต้นโดยค้นคว้ามาระยะหนึ่งก่อน ต้องค้นคว้าข้อมูลก่อนจึงจะทำให้เราเห็นเลาๆ ถึงสมมติฐาน

สมมติฐานช่วยได้อย่างไร ช่วยนำทางจากปัญหาหลักมาแบ่งเป็นปัญหาย่อย สมมติฐานจะไม่ทำให้เราออกนอกทาง เป็นเหมือนเข็มทิศนำทางไปเอาข้อมูลมาพิสูจน์ สมมติฐานอีกที ถ้าข้อมูลช่วยสนับสนุนก็จะตอบปัญหาได้ เมื่อได้สมมติฐานหรือกรอบแนวคิดแล้ว แบ่งบทได้แล้วก็ขอทุน ควรขอทุนเมื่อมีข้อมูลแล้วเท่านั้น

การตั้งประเด็นในบทความ

เวลาเขียนบทความ เมื่อตั้งประเด็นปัญหาแล้วก็ต้องแบ่งเป็นตอนๆ เช่นเดียวกับงานวิจัยต้องแบ่งเป็นบทๆ ตัวอย่าง เช่น บทความเรื่องเมืองเทศและชาวเมืองเทศในโลกของสุนทรภู่ เนื้อเรื่องแบ่งเป็นตอนๆ ตอนแรกใช้ชื่อว่า “กลอนพาไปหรือพากลอนไป” เริ่มตั้งแต่ประเด็นที่ค้นทั่วไปมักจะคิดว่า การที่สุนทรภู่กล่าวถึงชาวเมืองเทศน่าจะเป็นลักษณะกลอนพาไป แต่กาญจนาภรณ์บุบผาออกมาไม่ใช่ มีชื่อเมืองต่างๆ จริง นำประเด็นนี้มาเขียนเป็นคำนำ ตอนที่สอง “จินจามพราหมณ์แขกฝรั่ง” เป็นวรรคที่มาจากกลอนของสุนทรภู่ ชาวเมืองเทศมีชาติใดบ้าง มีจิน จาม พราหมณ์ แขก ฝรั่ง พุดถึงจีนเมื่อ

ไต่บ้าง เมื่อพระอภัยมณีไปพบกับพวกเรือแตก เมื่อพระอภัยมณีเกณฑ์ทัพ และเมื่อ มังคลาส่งคนไปหาผู้รู้จากเมืองต่างๆ ตอนที่สาม “เมืองเทศชื่อแปลกเป็นแขกเมืองใด” เมืองเทศทั้งหลายเป็นเมืองไต่บ้างมีทั้ง อินเดีย เปอร์เซีย อิหร่าน อาศัยตามที่ กาญจนาคพันธุ์บอกว่ามีเมืองไต่บ้าง มาวิเคราะห์เพิ่มเติม แล้วมาลงท้ายว่าสุนทรภู่ได้ ชื่อเมืองพวกนี้มาจากไหน ได้มาจากกาพย์วิสาสะกับพ่อค้าเมืองเทศที่เดินทางเข้ามาใน สมัยรัชกาลที่ ๓ กาญจนาคพันธุ์ตั้งข้อสังเกตว่า สุนทรภู่นั้นจะได้ความคิดเรื่องต่างๆ จากนิทานอาหรับราตรีบ้าง นิทานอื่นๆ บ้าง ตอนท้ายนี้ใช้ชื่อว่า “เมื่อได้วิสาสะกับ พ่อค้าเมืองเทศ”

ตัวอย่างที่สอง บทความเรื่องสุวรรณภูมิในนิทาน มีคนถกเถียงกันมากกว่า สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน จึงลองวิเคราะห์จากนิทาน แบ่งตอนเป็นเกริ่นความนำ กล่าวถึง เมืองที่ไกลๆ เพราะนิทานต้องสร้างจินตนาการให้ ไกลโพ้น ไกลสำหรับผู้เล่านิทาน สุวรรณภูมิในจินตนาการไม่เหมือนสุวรรณภูมิจริงๆ อย่างไรก็ตาม คำว่าสุวรรณทวีป ต่างกับ สุวรรณภูมิใหม่ สุวรรณภูมิจากปากผู้เล่านิทานมีสีสันอย่างไรบ้าง เป็นต้น

ตัวอย่างที่สาม บทความเรื่องพระอินทร์กับพินสามสาย เป็นเหตุการณ์ใน พุทธประวัติ พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเพียรแต่ไม่บรรลุ จนเห็นพระอินทร์ตีตีพิน จึงทรง นึกถึงทางสายกลาง เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา บทนี้แสดงให้เห็นความสำคัญ ย่อหน้า สุดท้ายคือใจเทียบปัญหา ทำให้คนอยากอ่านเรื่อง เพียงแค่พินสามสายทำไมจึงสำคัญ นี่คือการพูดถึงความสำคัญของปัญหา

ตัวอย่างที่สี่ กามนิตผู้พ้นบ่วงกาม เป็นการตั้งชื่อเรื่องให้ล้อกัน เพราะกามนิต เป็นผู้ที่ดีอยู่ในบ่วงกาม แต่เหตุใดจึงพ้นบ่วงกาม เรื่องของกามนิตกับवासिष्ठीเป็นความ ตัดกันของชีวิต ๒ เส้นทาง แล้วเดินไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันมาบรรจบกัน ประเด็นที่ ๒ คือความขัดแย้งระหว่างความหวังของปุถุชนกับอิสรภาพ ประเด็นที่ ๓ จากความรักสู่ ความดับเย็นสนิท จบด้วยบทสรุปที่เป็น conclusion ไม่ใช่ summary ไม่ใช่สรุปว่า พุดอะไรตั้งแต่ต้นแต่เป็นการปิดท้าย ประเด็นที่ ๑-๓ ที่พูดมาแล้ว

ตัวอย่างที่ห้า อุตตมะปริยาในพระราชนิพนธ์เงาะป่า ปริยาคือความรัก อุตตมะ คือสูงสุด ทำให้เห็นความขัดแย้งว่าเงาะป่าเป็นเรื่องชาวบ้าน แต่เหตุใดจึงมีความรักที่เป็น อุตตมะอยู่ได้ ทำให้ออกอยากอ่าน ทำอย่างไรถึงจะให้เห็นความขัดแย้งที่เร้าใจ จนอยาก จะอ่าน ในบทความนี้มี ๒ ประเด็น คือความรัก ทำให้มนุษย์เท่าเทียมกัน และ ความรักนั้นยิ่งใหญ่ ไม่ใช่ความใคร่ แนวคิดในเรื่องกามนิตและเรื่องอุตตมะปริยานั้น

ไปด้วยกันได้ ความรักแท้จริงเป็นเรื่องสูงส่ง ความรักในพระราชนิพนธ์เงาะป่านั้นใครๆ ก็พูดถึงความรักที่เป็นความขัดแย้งเป็นไศกนาฏกรรม เรื่องนี้จึงเสนอแนวคิดแหวกจากแนวคิดเดิม ความรักในเงาะป่าเป็นความรักยิ่งใหญ่ของจิตวิญญาณที่ทำให้มนุษย์เท่าเทียมกัน ประเด็นใหม่ทำให้ความรักมีคุณค่าเป็นอุดมคติ ไม่ใช่อวิชชาซึ่งนำมาซึ่งความทุกข์ ความรักเป็นความยิ่งใหญ่ ความเสียสละ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการจุดประกายให้เห็นแง่มุมต่างๆ ของการวิจัยวรรณกรรมอยากให้เห็นว่าการวิจัยวรรณกรรมไม่ใช่เรื่องยากสำหรับคนที่เป็้นนักอ่านที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ช่างสังเกตช่างตั้งประเด็นถาม (ตัวเอง) การวิจัยวรรณกรรมจะช่วยให้เกิดมุมมองใหม่ๆ สำหรับวรรณกรรมไทยได้มากขึ้น ถึงเวลานี้ผู้สอนวิชาภาษาไทยคงจะตระหนักแล้วว่า เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจวรรณกรรมไทยอาจเป็นเพราะเขาไม่เห็นแง่มุมใหม่ๆ ก็ได้ มาช่วยกันเปิดตีทรรศน์ของพวกเขา ด้วยการเสนอผลงานจากการค้นคว้าที่น่าอ่านน่าคิดต่อ คงจะทำให้พวกเขาเรียนภาษาไทยได้อย่างมีความสุขมากกว่านี้

บรรณานุกรม

- กฤษมา รัชชเมณี. “สถานภาพและการประมวลความรู้จากการวิจัยด้านวรรณกรรม.” เอกสารประกอบการอภิปรายในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การประมวลความรู้จากการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการสมภาวิจัยแห่งชาติ วันที่ ๒๘ - ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๖ ณ โรงแรมล่องบิฑุ ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
- จุไรรัตน์ หาญไชโยภูมิ. “การใช้คำเรียกขานของข้าราชการทหารบกในกรุงเทพฯ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.
- ดวงมน จิตรจำนงค์ “กามนิตผู้พันปวงกาม.” วารสารสงฆสถานครินทร์ ๑ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๓๗): ๑๒-๑๘.
- ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. “วัจนกรรมการขอโทษในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท มหบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. “อุดมปริยาในพระราชนิพนธ์เงาะป่า การรังสรรค์รักเป็นอุดมคติแห่งชีวิต.” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ๑๙ (ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๑๙๐-๑๙๙.
- สุปัญญา ชมจินดา. “กลวิธีในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการขายสินค้าของผู้ค้าแบบแผงลอยชาวไทยย่านถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. “พระอินทร์กับพิณ ๓ สายกับการละทิ้งทุกขกริยาของพระโพธิสัตว์.” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ๑๙ (ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๗๑ -๗๒.